

Ierom. Ioan Dumitru Popoiu

APĂRĂTORUL CEL MAI MARE

Comentariu la

Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos

Carte apărută cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2021

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Introducere. Ce este un Acatist	13
<i>Acatistul Bunei Vestiri</i> - prototip al acatistelor din Biserica Ortodoxă	19
<i>Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos</i> – generalități	31
Istoric	32
Structura poetică	34
Comentariul condacelor și icoaselor	45
Condacul 1 – „Apărătorul cel mai mare...”	45
Icosul 1 – „Făcătorul îngerilor și Doamne al puterilor...”	49
Condacul 2 – „Înviază și sufletul meu omorât cu păcatele...”	53
Icosul 2 – „Dumnezeu Cel mai înainte de veci...”	56
Condacul 3 – „Îmbrăcămintea cea de sus”	59
Icosul 3 – „Cel ce are mulțime de îndurări și putere nebiruită”	62
Condacul 4 – „Primind mâna Ta cea mântuitoare...”	66
Icosul 4 – „Iisuse, Fiul lui David...”	70

Condacul 5 – „Răscumpăratu-ne-ai din blestemul legii...”	74
Icosul 5 – „Osana întru cei de sus!”	77
Condacul 6 – „Pe pământ Te-ai arătat și cu oamenii ai viețuit...”	81
Icosul 6 – „S-a izgonit înșelăciunea cea diavolească...”	84
Condacul 7 – „Ca un miel spre junghiere...”	88
Icosul 7 – „Cuvântul cel necuprins”	91
Condacul 8 – Cum ridicăm mintea la cele dumnezeiești	95
Icosul 8 – „Cu învierea Sa a dăruit viață celor ce-I cântă...”	98
Condacul 9 – „...cu buze de tină, cântăm: Aliluia!” ...	102
Icosul 9 – „Pe retorii cei mult grăitori îi vedem tăcând”	105
Condacul 10 – Răsăritul răsăriturilor	108
Icosul 10 – „Împărate cel preaveșnic, Mângâietorul cel adevărat, curățește-ne...”	112
Condacul 11 – Postul ca tămăduire	115
Icosul 11 – Lumina care schimbă sensul căutărilor vieții	118
Condacul 12 – Căpeteniile Apostolilor	121
Icosul 12 – Credința lui Toma ca trăire a Învierii	125
Condacul 13 – „Primește acum această puțină rugăciune...”	129
Rugăciunea finală (a Sfântului Isaac Sirul)	133
Anexă. Slujba introductivă și canonul Acatistului	147
În loc de concluzii: Acatistul Preadulcelui Iisus în viața credincioșilor	167

Cuvânt înainte

Încă de la prima întâlnire cu spațiul liturgic al bisericilor noastre, un căutător al celor duhovnicești rămâne cu impresii adânci pe care simpla percepție rațională nu le epuizează. Ca viețuitor într-o comunitate mănăstirească, participând la slujbele zilnice și citind la strană textele liturgice ale zilelor de rând, eu nu încetez a mă minuna de bogăția și rafinamentul teologico-poetic al multora dintre imnurile și canoanele cuprinse în *Octoih*, *Minei*, *Triod*, *Penticostar* și alte cărți de cult, uneori descoperind răspunsuri vechi la întrebări de azi. Dar complexitatea și adâncimea slujbelor Bisericii Ortodoxe nu surprind numai pe cei deprinși cu strana, pe aceia care prin participarea regulată la slujbă doresc să crească duhovnicește, aprofundând Ortodoxia ca dreaptă-slăvire în cel mai propriu sens, ci îi atrag pe mult mai mulți, cu diferită intensitate și în diverse moduri. Desigur, „credința este din auzire”, după cum spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. 10, 17), care continuă: „iar auzirea prin cuvântul lui Hristos”, înțelegându-se de aici că Hristos Însuși este Cel care sădește în noi dorința de a-L căuta.

Pe lângă auzire, citirea *Sfintei Scripturi* și studierea cu acrivie a catehismului Bisericii sau a cărților de cult,

precum și discuția cu un preot sau cu un credincios înzestrat cu ani de experiență bisericească nu reușesc nici ele să epuizeze conținutul învățaturii de credință ortodoxă. Intuiția a ceva ce se află dincolo de ceea ce ochii pot vedea și dincolo de ceea ce urechile pot auzi, după cum afirma odinioară același Apostol (I Cor. 2, 9), îl împinge pe căutătorul de nestemate să tindă spre mai mult. Fără îndoială, credința se aprofundează și văzând, simțind, participând la dumnezeieștile rânduieli cu toată ființa și cu toate simțurile. În acest înțeles, întâlnirea cu iconografia bisericească și cu textele liturgice citite sau psalmodiate este la rândul ei prilej al unor experiențe tot mai adânci în degustarea delicateselor spirituale. Se poate continua adăugând meniului duhovnicesc lumina candeliei, lumânările, tămâia, fiecare avându-și rolul, mai mic sau mai mare, în trăirea credinței. Prin urmare, viața omului – la întâlnirea cu Ortodoxia care nu se epuizează la un set de dogme și ritualuri – este menită să devină o adâncire de fiecare zi a percepției venite prin cele cinci simțuri cunoscute și prin acelea de nenumit, spirituale.

Oricare creștin ortodox obișnuit cu ritmul săptămânal al mersului la biserică, cu posturile de peste an, cu sărbătorile mari și mici, cu canonul zilnic de rugăciune și familiarizat cu bazele învățaturii de credință ajunge oarecum firesc atât la cunoașterea teoretică, cât și mai mult, la simțul rolului central al Sfintei Liturghii în viața sa de credincios. Dumnezeiasca Liturghie reprezintă constanta în curgerea continuă a vremurilor schimbătoare, aducătoare de bucurii și necazuri, marcate de venirea în

lume a unor noi oameni și de plecarea altora. Și, la fel ca în cazul rânduielilor menționate mai sus, tot astfel și participarea la Sfânta Jertfă nu se poate face oricum. Ea nu începe în momentul în care preotul rostește binecuvântarea Împărăției Sfintei Treimi, după cum nu se sfârșește odată cu momentul când acesta binecuvintează poporul cu puterea rugăciunii Sfinților Părinți ai Bisericii. Pregătirea pentru sfințita slujbă presupune încă alte ritualuri, de curățare trupească și sufletească repetate, după funcția lor, zilnic ori săptămânal, sau poate mai rar. Tot astfel e nevoie și de o altă pregătire, de o „încălzire” atât a vocii cât și a sufletului. Iar acest antrenament e punctat de slujbele de dimineață și de seară, de rugăciuni particulare și obștești.

În funcție de comunitatea euharistică, această pregătire e mai extinsă sau mai redusă. Dacă la mănăstiri este îndătinat ca „încălzirea” pentru Sfânta Liturghie, Taina Tainelor și slujba slujbelor, să aibă loc prin săvârșirea celor Șapte Laude (începând de seara, de la vecernie, continuând cu pavecernița, miezonoptica, utrenia și ceasurile), la bisericile parohiale rânduiala prevede mai puțin. Se obișnuiește și aici ca, înainte de Dumnezeiasca Liturghie, preotul să dea binecuvântarea pentru o slujbă pregătitoare, cel mai adesea fiind vorba despre utrenie, sau slujba de dimineață. Dar alteori, pregătirea matinală dinaintea Sfintei Liturghii are loc prin citirea sau cântarea de către slujitorii altarului, sau uneori la strană, a *Acatistului Mântuitorului Iisus Hristos*. Acesta se mai citește duminica ori la sărbători și într-un cadru solemn, la catedralele episcopale. Aici există obiceiul ca, în așteptarea sosirii

arhiereului, preoții să cânte rînd pe rînd câte o strofă (condac), la capătul căreia cântărețul sau cei de la strană răspund, împreună cu poporul, alternativ cu *Aliluia!*, respectiv cu *Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!*, în funcție de cuvintele finale ale strofei. Timp de aproape jumătate de oră, credincioșii ascultă imnuri de laudă adresate Preadulcelui Iisus, participă la invocările celui care rostește „Iisuse” și rememorează numeroase momente din viața pămîntească a Domnului. *Acatistul* este atât o rugăciune, cât și o repovestire a Evangheliilor dar totodată și învățătură de credință. Ascultat în mod regulat, duminical sau poate chiar mai des atunci când credinciosul citește în particular acest complex de imnuri, ca parte a canonului său de rugăciune, *Acatistul Îl* descoperă din ce în ce mai bine pe Fiul lui Dumnezeu ca împreună-călător cu fiecare făptură în toate momentele vieții, în necazuri, în bucurii, la ceasuri de cumpănă.

La înțelegerea subtilităților teologice ale *Acatistului*, ca și ale altor ritualuri liturgice, ajung credincioșii mai experimentați, cei care devin teologi prin rugăciune. Însă chiar și așa, slujba nu este săvârșită doar pentru aceștia, ci pentru toți creștinii. Nu se poate spune că un copil – abia deprins cu mersul la biserică, impresionat mai degrabă de sunetul cântărilor psaltice, de ecoul bisericii, de mirosul de tămâie amestecată cu funingine și lumânare, sau de mireasma colivei, colacilor și busuiocului – ar înțelege prea multe din tâlcul rugăciunilor și rînduieiilor. Chiar și pentru un adult doritor să priceapă mai multe, încercarea inițială a studierii acestor slujbe poate deveni o experiență deconcertantă. Uneori la mănăstire ritualul e

altul, mai complex, ceea ce contribuie la neînțelegerea desfășurării rânduieiilor de cult. Dar această nepricepere nu e menită să aducă în viața credinciosului un disconfort, ci contribuie la Taină, desigur una care se cere cercetată și deslușită atât cu mintea cât și cu inima, dar mai ales cu participarea cât mai deasă la aceste slujbe.

Lucrarea de față, departe de a avea pretenția unei abordări exhaustive, este o încercare de a ajuta la o mai bună înțelegere a rânduiei *Acatistului Mântuitorului*. Pe lângă amănunte de ordin liturgic, istoric și biblic, nădăjduiesc că cititorii vor găsi în paginile acestui comentariu explicații care să-i încurajeze la o citire activă a minunatului poem duhovnicesc, scris cu aproape un mileniu în urmă. Într-una din cele mai îndrăgite cărți de cult ortodoxe, *Psaltirea*, înainte de psalmii propriu-zisi există o introducere intitulată *Rânduiala citirii Psaltirii*. Ea se încheie cu câteva indicații, scrise cu litere roșii (semn că nu este vorba de rugăciuni ci de îndrumări): „și să începi a citi Psaltirea încet și cu multă luare-aminte, fără să te grăbești și cugetând mereu, ca să înțelegi și cu mintea ceea ce citești”. De aceeași atitudine avem nevoie atunci când citim un acatist, un paraclis, un canon de rugăciune. În ritmul nostru alert de viață suntem adesea „furați” de timpul insuficient. Astfel, atunci când ne rugăm, pierdem din dulceața rugăciunii și ne hrănim mai puțin decât am putea-o face. Acest ghid introductiv la *Acatistul Mântuitorului* poate să devină un prilej de „a trage frâna de urgență”, de a încerca o citire mai molcomă, mai așezată, în care atât mintea cât și inima să înțeleagă mai bine cu ce – sau mai bine zis, cu Cine – se familiarizează când

rostesc „Iisuse” de treisprezece ori înmulțite cu treisprezece, ba chiar de mai multe ori, într-o jumătate de oră de sport duhovnicesc.

Introducere. Ce este un Acatist

Cuvântul *acatist* vine de la verbul grecesc *akathizo*, care se traduce prin „a nu sta jos” și trimite la indicația practică potrivit căreia, pe durata citirii sau a cântării imnurilor ce cuprind această slujbă, toți credincioșii trebuie să rămână în picioare. În rânduielile de cult ale Bisericii Ortodoxe există însă și cântări, citiri de rugăciuni sau psalmi, când e permisă șederea. Bunăoară, *Psal-tirea* este o carte împărțită în douăzeci de *catisme*, cuvânt grecesc care se poate traduce prin „șezânde”, cum sunt numite în cărțile mai vechi de slujbe. Altfel spus, *Psal-tirea* se poate citi, cu anumite excepții, șezând. Însă în spiritul unei tradiții evlavioase, dar eronate, mulți credincioși îngenunchează în timpul citirii acatistului, cum de altfel procedează și la vremea citirii Evangheliei, cu toate că atunci preotul îi îndeamnă tocmai contrariul: *Înțelepciune! Drepti să ascultăm Sfânta Evanghelie!*

În Biserica Ortodoxă Română, acatistele se numără printre cele mai populare rugăciuni pe care credincioșii le pot citi singuri, în cultul particular, fie la biserică sau acasă, însă tot la fel de bine aflându-se în călătorie, în tren sau în autobuz. Desigur, în acest caz, indicația de

a citi un acatist stând în picioare este greu de pus în practică. Aceasta înseamnă că, dincolo de înțelesul inițial al acestei slujbe, acetistul s-ar putea defini azi ca o rugăciune de dimensiuni medii, cu un puternic conținut devoțional, adresată lui Dumnezeu, Maicii Domnului sau unuia dintre sfinții cinstiți în mod deosebit de către credincioșii ortodocși. Aproape că nu există sărbătoare sau sfânt important în calendar care să nu aibă acatistul său, iar *Acatistierul* este una dintre cele mai îndrăgite cărți de rugăciuni. Pe lângă acesta și *Ceaslovul*, cartea de uz zilnic bisericesc cu slujbele de pe parcursul zilei și care cuprinde și câteva acatiste, se mai pot găsi în magazinele bisericești numeroase broșuri de dimensiuni extrem de mici, cât să încapă în buzunarul de la cămașă sau în portofel, care cuprind numai câte un singur acatist. Cel mai popular dintre acatiste este, desigur, *Acatistul Maicii Domnului* (intitulat de fapt *Acatistul Bunei Vestiri* sau, ca să fim și mai corecți, *Imnul Acatist*) și, pe lângă acesta, foarte îndrăgit este și *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos* (intitulat astfel potrivit *Ceaslovului*), cunoscut și cu denumirea *Acatistul Mântuitorului* sau, așa cum e numit în lumea slavă, *Acatistul Preadulcelui Iisus*, după formula introductivă a cântărilor care deschid slujba cu cuvintele „*Iisuse preadulce, (slava Patriarhilor)...*”, formulă reiterată apoi la începutul acatistului propriu-zis.

Ortodoxia grecească, sursa primară a acestui tip de imnografie bisericească, recunoaște de fapt un singur acatist, anume *al Bunei Vestiri*, care este totodată cel mai vechi dintre toate compozițiile poetico-liturgice ale acestui gen. În tradiția elenă, acesta se citește împărțit în patru

părți sau „stări”, la slujbele de seară din zilele de vineri ale Postului Mare. Rânduiala a pătruns apoi, într-o formă ușor diferită, și în viața liturgică a celorlalte Biserici Ortodoxe surori. Dar cel mai adesea *Acatistul Bunei Vestiri* se citește integral, în forma compactă, compusă din treisprezece condace, doisprezece icoase și o rugăciune finală. În cărțile de cult, condacele și icoasele acatistului sunt precedate de o slujbă introductivă, conținând și un canon. Celelalte acatiste compuse de-a lungul vremii la ortodocșii români ori de limbă slavă, poartă la greci numele de *hairetismoï*, adică „salutări” sau „complimente”. Numele acesta vine de la exclamația: „*Haire...!*”, în traducere *Bucură-te...!*, repetată în cursul fiecăruia din-tre icoasele acestor slujbe.

Literatura acatistelor în România și în Ortodoxia slavă este extrem de bogată. Imnurile care circulă sub acest nume pot fi de calitate poetice diferite, respectând mai mult sau mai puțin tipologia clasică a acatistului. A devenit uzual în Biserica noastră ca, la proclamarea unui nou sfânt în calendar, pe lângă decizia de canonizare, pictarea icoanei, alcătuirea troparului (imnului) sfântului și a slujbei (vecernia cu litia, utrenia, precum și indicațiile speciale pentru Sfânta Liturghie), să se compună și acatistul sfântului. Această slujbă urmează a fi citită îndeosebi la hramuri sau înainte de liturghia de la sărbătoarea respectivă, după cum am amintit deja că se practică îndeosebi la mănăstiri și catedrale.

În ultima vreme se înregistrează, de asemenea, apariția altor acatiste decât cele adresate unei persoane. De exemplu, *Acatistul Sfintei Împărășanii* este o rugăciune

alcătuită în aceeași formă poetică bisericească, asociată canonului citit înaintea împărțirii cu Sfintele Taine, sau citită ca o pregătire pentru apropierea de Sfântul Potir. În realitate, și acest acatist este adresat tot Mântuitorului Iisus Hristos cu Care credinciosul se împărtășește tainic.

Mai departe, evlavia populară a dus la apariția unor acatiste care nu au fost scrise la cererea expresă a Bisericii, pentru proslăvirea unui sfânt recent canonizat sau introdus în cultul general. Ele pot fi înțelese ca o expresie a reverenței față de un om cu viață sfântă, propus sau încă nu spre canonizare. Deși unele pot fi de o calitate mai redusă, suferind carențe fie în ceea ce privește forma fixă a genului poetico-teologic al acatistului (pot conține mai puțin de 13 condace și 12 icoase, sau numărul versurilor icoaselor este mai mic decât cel obișnuit), fie în ceea ce privește nivelul stilistic, există unele dintre acatiste neadăugate în cărțile de slujbă, care conțin o încărcătură simbolică extrem de prețioasă, datorită unor autori înzestrați. Însă dată fiind complexitatea lor, nu pot fi citite cu ușurință în timpul canonului obișnuit de rugăciune. Aici putem da exemplu *Acatistul Sfântului Dimitrie cel Nou*, cel al *Sfântului Ioan Bogoslovul*, precum și un acatist nou al *Bunei Vestiri*, respectiv cel al *Sfântului Calinic de la Cernica*, compuse de ieroschimonahul poet Daniil (Sandu Tudor)*. Primul din această serie a primit

---

* Acestea, scrise și prelucrate de-a lungul unei perioade îndelungate de timp, au fost publicate recent în volumul: Ieroschimonahul Daniil de la Rarău (Sandu Tudor), *Acatiste. Prima ediție integrală*, Editura Christiana, București, 2009.

și aprobarea Sfântului Sinod în anul 1928, însă cel mai popular acatist scris de părintele mărturisitor de la Aiud este cel *al Rugului Aprins*, de o importanță nu doar literară, ci și teologică deosebită. Exemplele nu se opresc aici. Pe când se afla încă detașat în America, viitorul Mitropolit Bartolomeu al Clujului publica două acatiste închinete Sfinților *Ioan Valahul* și *Calinic de la Cernica*^{*}, dând dovadă de o profunzime teologică și o finețe poetică rare. Tot aici se pot număra și acatistele compuse de părintele Ghelasie Gheorghe^{**}. În aceeași manieră, pornind de la grupul de 12 exclamații specifice compoziției icoaselor, sunt cunoscute în poezia românească și două poeme ale monahiei Teodosia (Zorica) Lațcu, poetă de la Mănăstirea Vladimirești, intitulate *Acatist*: unul adresat Domnului Iisus, celălalt Maicii Domnului, precum și un al treilea poem, de aceeași factură, intitulat *Filă de Acatist*^{***}. Desigur, aici poemul nu a mai fost scris spre întrebuințare

---

^{*} Valeriu Anania, *File de Acatist*, ed. I Detroit, 1976, ed. a III-a, Arhidiecezana, Cluj, 1996, cuprinzând două acatiste: „*Iluminatul – Celui întru sfinți fiului nostru Ioan Valahul, mărturisitor al dreptei credințe...*”, respectiv „*Luminătorul – Celui întru sfinți egumenului nostru Avva Calinic, îngerescul episcop al Noului Severin...*”.

^{**} A se vedea volumul *Imne Acatist alcătuite și diortosite de Ieromonah Ghelasie*, Editura Chipul Iconic, Sînbotin, 2019, cuprinzând exclusiv opere originale, printre care „*Acatistul Preasfintei Treimi*”, „*Acatistul Domnul nostru Iisus Hristos*”, „*Acatistul Sfântul Înger Păzitor*”, „*Acatistul Tuturor Sfinților Români*” – altele decât cele omonime din cărțile de cult, precum și acatiste cu totul inedite prin formă și conținut: „*Acatistul Pocăinței*”, „*Acatistul Rugăciunii Neîncetate*”, „*Acatistul Iubirii de Dumnezeu*” ș.a.

^{***} Cele trei „*Acatiste*” ale maicii Teodosia se regăsesc în volumele „*Poemele Iubirii*” și „*Osana Luminii*”, publicate în volumul compact: Zorica Lațcu Teodosia, *Poezii*, Ed. Sofia, București 2008.

liturgică, fiind vorba de lirica religioasă a generației de aur a României. Și alți poeți mai recentți au scris poeme intitulate „Acatist”, fără a păstra metrica tradițională, ci mai degrabă exprimând intenția artistului, anume rugăciunea de factură devoțională, sau adesea de-a dreptul profană (Aurel Sibiceanu, *Acatist*; Adrian Păunescu, *Acatist Răsăritean*; *Acatist pentru călăreț*).

Pentru o mai bună înțelegere a istoriei *Acatistului Mântuitorului*, a cuprinsului, a formei și a conținutului său dogmatic și poetic, este necesară o scurtă incursiune în istoria și poetica primului dintre acatiste, cel *al Bunei Vestiri*, din structura căruia a fost inspirat și cel tratat în lucrarea de față.